



ETÜMOLOOGILISI MÄRKMEID (IX)

UDO UIBO

kiini (jooksma)

Eesti keeles on omapärane väljend, mis tähistab üldiselt veiste, aga ka inimeste tulistvalu jooksmist: *kiini jooksmata* '1. (loomade kohta:) kiinide ja parmude eest arutult joostes põgenema; 2. (inimeste kohta:) rumalast peast, arutult, pimesi jooksmata v. tormama' (EKSS 2: 248). Kirjandusklassikas esi-
neb samas tähenduses ka *kiili jooksmata* (EKSS 2: 245). Murdekeel tunneb mõlemat varianti ning pakub lisagi: *kiini jooksmata* ~ *kargama* ~ *minema*; *kiinin käima* 'kiini pirinat kuuldes paku tormama' (EMS III: 89), *kiili, kiilu ajama* ~ *jooksma* ~ *kargama* ~ *laskma* 'kiini jooksmata' (EMS III: 80), *kiilima* 'kiili jooksmata', *kiilitama* 'kiili jooksmata', ka 'hullama, vallatust tegema' (EMS III: 84), *kiiniskelema* '(korduvalt) kiini jooksmata', *kiinitseme* 'kiini jooksmata', *kiinitämä* 'kiirustama' (EMS III: 90). On huvitav täheldada, et tänapäeva ühiskeeles levinud *n*-iline variant *kiini jooksmata* on peamiselt lõunaeesiline ja märksa kitsama murdelevikuga kui põhjaeesiline *kiili jooksmata*.

Nii kirjakeele seletussõnaraamat kui ka suur murdesõnaraamat ühendavad väljendi *kiini jooksmata* sõnaga *kiin* 'suur kärbselaadne kahetiivaline putukas, kelle vaglad elavad parasiitidena teistes loomades' (EKSS 2: 247). Ehk teisisõnu: kiinijooksmine tähendab kiini eest põgenemist. Nii on asja käsitanud juba F. J. Wiedemanni sõnaraamat (1869: 337, 1586; 1893: 304, 305) ning sellisele tõlgendusele tuge pakkuvaid keelenäiteid leiab murdeainese hulgast piisavalt: Kam 'kiinlane, *tyy aap* 'lehma 'kiini, Lüg 'karjatsed ajavad 'lehmäd 'kiili 'juoksema, 'tievad pz-z-z [nagu parmud], Jõe ma 'ütlen vahest poistele ka: mis sa kiilid, parmud ei olegi väljas (EMS III: 90, 80, 84).

Ei saa välistada, et asi ongi nii. Kuid ei saa ka välistada, et tegemist on pelgalt rahvaetümoloogilise tõlgendusega. Nagu eelnevaist näidetest selgus, on murdekeeles ühendverbide *kiini* ~ *kiili jooksmata* (~ *ajama* ~ *kargama* jne) kõrval tuntud ka simpleks *kiilima* (Jõe, VNg) ja tuletis *kiilitama* (Muh, Han, Aud, Juu, Kod). Nende aluseks sobib aga hästi (uus)alamsaksa verb *kilen* 'kiiresti jooksmata' (vrd ka taani *kile paa* 'alustama, töttama', *kile afsted* 'töttama'; vt Falk, Torp 1960: 508). Ülejäänud eesti variandid võivad olla tekkinud verbi *kiilima* ~ *kiilitama* rahvaetümoloogilisel seostamisel putukanimetusega *kiil* ~ *kiin* ja sellest lähtuval vormi ümberkujundamisel.

Rahvaetümoloogia mõiste kasutamine etümoloogilises uurimistöös on alati *ad hoc* lahendus. Seegi võib pakkuda usaldusväärseid tulemusi, aga mõnikord, kui keelendi sisevorm on enam-vähem mõttekas, jäävad otsad üsna lahti. Vaevalt on kunagi võimalik täpselt teada saada, kas kreeka sõna

krokódilos 'sisalik; krokodill' oli algselt liitsõna, mille otsene tähendus on 'kruusauss' (kreeka *krókē* 'kruus'+ *drīlos* 'uss'), või on see üksnes rahva-etümoloogiline tõlgendus ning krokodilli nimetus on laenatud mõnest muistsest Vahemere-äärsest hääbunud keelest. Paistab, et eesti kiinijooksmisel ja kreeka krokodillil on üht-teist ühist: nimelt see, et neid tähistavate sõnade ühene etümoloogiline tõlgendamine ei ole võimalik.

kutu

Mulle juba mudilaspõlvest, 1960-ndate algusest tuntud sõna *kutu* kõnek 'otsas, küps, omadega läbi' (EKSS 2: 604), õigupoolest ka 'surnud' (ja seda mitte üksnes väljendis *kutuks tegema* 'tapma'), näib olevat eesti ühiskeele uususesse ja kirjalikesse tekstidesse jõudnud üsna hiljuti. Õigekeelsussõnaraamatus esineb see esmakordselt 1976. aasta väljaandes, ka EKI kirjakeele arhiivi sõnasedelitel kajastub ta alles 1960.–1970. aastaist. Seetõttu oli üllatav avastada, et *kutu* on registreeritud XX sajandi murdeainestiku hulgas. Suur murdesõnaraamat annab selle tähenduseks 'korras, valmis' (Kaa *Saame õhtaks töö kenasti kut'uks*), 'katki; otsas; omadega läbi' (Kaa *Võlv tegi korra rakstik ning oligid kut'u*) ja toob ära väljendi *kutuks tegema* 'tapma' (Emm *Mees tehti laadal kutuks*). Sõna on üles kirjutatud Saarte murdealalt (Kaa, Muh *kut'u*, Emm *kutu*), Jürist (*kut'u*) ja Kuusalust (*kuttu*; vt EMS IV: 136). Murdesõnaraamat hindab seda keelendit uueks, mida ta kahtlemata ongi, aga „uus” on suhteline mõiste. Murdetausta olemasolu osutab, et *kutu* ei tarvitse tingimata olla lausa verivärske sõna, nagu sellele justkui vihjavad kirjakeele andmed: sõna lokaalse käibeletuleku ja kirjalikesse tekstidesse jõudmise vahele on ilmselt jäänud peiteaeg. Ka mitmed teised uuemad kõnekeelse varjundiga ja slängisõnad, nagu näiteks *kili*, *kisma*, *mehka*, *pommima*, näikse olevat algselt lokaalsed, mõnikord üsna kitsa murdetaustaga keelendid, mis on laiemal kasutajaskonnal jaoks olnud lühemat või pikemat aega peidus.

Sõna *kutu* etümologiseerimise on murdesõnaraamat teinud lihtsaks: artikli *kutu* juurest viidatakse võrdluseks artiklile *kuiti* 'otsas, lõppenud' (Kuu *Meil on poldupuud kuiti*; Raha on *kuiti*, mes *sinne puodi mennä*; EMS III: 968). Sõna *kuiti* on registreeritud üksnes rannikumurde alalt Kuusalust, kust on noteeritud ka teisend *kuttu*. Variandi *kuiti* puhul pole enam raske näha, et selle aluseks on soome *kuitti* '1. (subst.) kviitung, maksutšekk; 2. (adj., argik.) klaar, tasa; ära makstud; 3. (adj., argik.) läbi, kutu' (SESS I: 587). Soome etümoloogiasõnaraamat annab sõna *kuitti* tähenduseks 'loppuun suoritettu, tasassa oleva, selvä, vapaa jstak; kirjallinen todiste jstak suorituksesta' ja saksakeelseks tõlkeks 'quitt, Quittung' (SSA 1: 426). Kui jätta kõrvale soome nimisõna *kuitti* 'kviitung', mis meid siinses ühenduses ei huvita, ning piirduda omadussõnaga, siis see on laenatud rootsi keelest (< rts *kvitt*, vrts *quitter*, *quit* jt < kask *quīt* < vpr *quite* < keskaja lad *quittus*, *quitus* < lad *quiētus*; vt nt SSA 1: 426; Hellquist 1980: 537; Dauzat jt 1964: 624).

Klassikalise ladina *quiētus* (sõnast *quiēs* 'puhkus, rahu, vaikus') tähendab õieti 'rahulik, puhkav' ja selles pole raske ära tunda tänapäeva inglise sõna *quiet* 'vaikne' kaugemat alust. Keskajal kasutati sõna *quiētus* variandi *quittus*, *quitus* esialgu teoloogilise terminina ning hiljem kaubanduskeele sõnana, kus esialgne tähendus 'rahulik, puhkav', s.t '(kohustustest, murest, võlgadest jne) vaba', kanti üle äri valdkonda ning sõna omandas tähenduse

'klaar, tasa (maksukohustuse kohta)'. Selles tähenduses on *kvitt* Euroopa keeltes levinud kõige laiemalt ning samast tüvest on pärit *kvititung* ja *kviteerima* (Pfeifer 2003: 1070).

Ehkki Kuusalu *kuiti* seos soome sõnaga *kuitti* on ilmne, võib kerkida küsimus, kas ka variant *kutu* on ikka seotud soome keelega, seda enam et eesti ja soome sõna vormiline vastavus ei pane just õnnest õhkama. Miks ei võiks see olla eraldilaen saksa sõnast *quitt* või rootsi sõnast *kvitt*? Semantilistel põhjustel näib see üsna ebausutav. Eesti ja soome sõna ühendab tähendus 'küps, omadega läbi', mis laenuandjal poolel on tekkinud soliidse ajaloolise arengu tulemusel. Sõna *kuitti* on soome kirjakeeles kasutatud juba XVI sajandil ning see on soome keeles täiesti kodunenud ja tavaline keelend. Eesti sõnal säära- ne ajalooline taust puudub. On üpris ebausutav, et üsna spetsiifiline tähendus 'küps, omadega läbi' saaks noorel saksa või rootsi laenul tekkida paugupealt tühjale kohale, liiati veel nii, et see soome sõna tähendusega kogemata kombel kokku langeb.

kärpima

Masuaeg, mil kärbitakse palku ja riigieelarvet, on verbi *kärpima* tarvitamisagedust tõstnud ning võimaldab isegi sõnaloo uurijal omal kombel aktuaalne olla. Eesti kirjakeele seletussõnaraamat annab sellele verbile järgmised tähendused: 1. lühemaks lõikama, lühemaks pügama, lõikamise, pügamisega sobivaks tegema; piltl (loomade puhul:) oksi, võrseid ära närima....; 2. (tekstist) lõike välja jätma, kärpeid tegema; 3. vähendama, piirama, väiksemaks tegema (EKSS 2: 702). Viimased tähendused on ilmselt ülekandelised, sõna põhitähendus on '(lühemaks, väiksemaks) lõikama'.

Kahekümnendal sajandil kogutud rahvakeeleainesele tuginev suur murdesõnaraamat pakub samale sõnakujule rohkem tähendusi ja osa neist on nüüdiskirjakeeles tundmatud: 1. a. (osaliselt) ära võtma, vähendama, b. pügama, lühemaks tegema, c. teritama, õhemaks tegema, d. kahjustama (külmast), 2. peksma, lööma (EMS IV: 507; tarvitusnäited sealsamas). Kui jätta kõrvale sõnaraamatute vormistuseripärast tingitud lahknevused ja piirduda asja sisulise küljega, siis on tänapäeva eesti kirjakeeles tundmatud tähendused 'teritama' ning 'peksma, lööma'. Paneme tähele, et murdesõnaraamatus on tähendus 'teritama' samastatud tähendusega 'õhemaks tegema', mis on võimaldanud selle tähendusega 'pügama, lühemaks tegema' ühte rühma koondada.

Sõna *kärpima* tähenduses 'teritama' on registreeritud juba Heinrich Gösekeni (1660: 350) eesti keeleõpetuses: saksa *schärffen* (*das Holz*) eesti vasteks on 'wahheldama/kerpima'. Samas tähenduses tunneb seda verbi ka Anton Thor Helle toimetamisel ilmunud „Piibli Ramat” (1739): „Ja keik Israelid pidid Wilistide jure allaminnema iggaüks omma sahharauda ja omma kablid ja omma kirwest ja omma raudlääbbidast kerpima” (1Sa 13: 20). Teistsuguse, lõikamisega seotud tähenduse toob leksikograafiasse A. W. Hupel (1780: 168), kes tartukeelseks peetud sõnale *kärpma* on pakkunud vaste 'umkerben'. Sealsamas leidub tartukeelseks märgendatud väljend *kärpma hobbose raudu*, mille tähenduseks on antud 'die Hufeisen schärfen lassen' ning kus *kärpma* esineb tähenduses 'teritama'. Sõnastiku lisas on sõna *kärpma* tähendust 'umkerben' täpsustatud ja see on saanud määratluse 'einkerben' (Hupel 1780: 530). Sõnaraamatu teises trükis on need tähendused ühendatud ja tartukeelseks

märgendatud verb *kärpma* on saanud määratluse 'ein- od. umkerben' (Hupel 1818: 64). Väljend *kärpma hobbose raudu* on nüüd koondatud sõnaga *kärpma* 'ein- od. umkerben' samasse artiklisse ja sõnaartikli järel seisab ristike, mis tähistab saksa keelest laenatud sõna. Aasta pärast A. W. Hupeli sõnaraamatu esitrükki figureerib *kärpima* – õieti küll *kärvima* – Noarootsi ja Reigi pastori Johann Lithanderi tõlgitud esimeses eestikeelses kokaraamatus, enamasti vist tähenduses 'sisselõiget tegema', aga näib, et üksikjuhuti ka '(väiksemaks) lõikama': „Leika se maggo noaga lõhki, harri sedda hästi puhtaks, ja lopputa keik hopis wägga hästi. Kerwi sedda kalla wisi pärrast mollemist küljest ärra, somusta agga mitte, kui se kalla wägga suur ja paks ei olle” (Köki ja Kokka Ramat 1781: 277–278). Sealsamas esineb korduvalt nimisõna *kärv* tähenduses 'sisselõige, sälk'. Ka F. J. Wiedemanni sõnaraamatus (1869: 275; 1893: 249) on tähendused 'pügama' ja 'teritama' koondatud samasse sõnaartiklisse ning sõna *kärpima* tähenduseks on antud 'schärfen (Hufeisen), abscheren, kappen, beschneiden (Bäume)'.

Ehkki A. W. Hupeli sõnaraamatus esitatud saksa vasted peaksid kõnelema iseenda eest, on verbi *kärpima* etümoloogiline käsitlemine tekitanud kummalisi tüsistusi. Jalo Kalima (1936: 125–126) on lähtunud verbi *kärpima* tähendusest 'pügama, lõikama' ja pidanud seda sõna vanaks balti laenuks. Pakutud alus (vrd ld *kirpti*, olevik *kerpu*, lt *cirpti*, olevik *cerpu*, *cirpu* 'lõikama') on nii vormi kui ka tähenduse poolest iseenesest laitmatu, ent balti etümoloogia tundub siiski ebatõenäoline, sest leidub usutavam lähtekoht. Julius Mägiste (1977: 167–168) on aluseks võtnud tähenduse 'teritama' ning õigusstatult juhtinud tähelepanu asjaolule, et kirjakeeles esineb *kärpima* selles tähenduses varem kui tähenduses 'pügama'. Sõna *kärpima* tähenduses 'teritama' on ilmne alamsaksa laen (< kasks *scherpen* 'teritama', tuletis sõnast *scharp* 'terav') ning 'pügama' olevat eesti keelesise arengu teel tekkinud sekundaarne tähendus. Mägiste etümoloogiasõnaraamatu mustandisse pole see etümoloogia jõudnud ning sõnaartikkel *kärpima* piirdub Wiedemanni sõnaraamatu keeleainese tutvustamisega (EEW IV: 1142). Alo Raun (1982: 63) esitab Julius Mägiste etümoloogia, kuid targu küsimärgiga.

Julius Mägiste esitatud alamsaksa laenuetümoloogia murdesõnale *kärpima* 'teritama' on väljaspool kahtlust. Kaheldav on aga sellesama etümoloogia laiendamine praegu üldtuntud sõnale *kärpima* 'pügama'. Üsna ilmselt ei ole tegemist samade sõnade, vaid homonüümidega, millel on erinev etümoloogiline allikas. Sõnade *kärpima* 'teritama' ja *kärpima* 'pügama' kahele erinevale etümoloogilisele alusele viitavad kaudselt A. W. Hupeli sõnaraamatu tõlkevasted, aga täiesti selgesõnaliselt on need esile toodud XIX sajandi algul ajakirjas Beiträge (V: 115) avaldatud Kadrina pastori Arnold Knüpfferi sõnakogus, mida Mägiste oma artiklis tsiteerib: „Zwei deutsche Wörter: schärfen und kerben scheinen hier in einander zu laufen.” Just nii see ongi, ainult selle väikse täpsustusega, et kokku on langenud kahe erineva alamsaksa sõna eesti vasted. Verb *kärpima* 'pügama' lähtub alamsaksa verbist *kerven* 'einschneiden, einhauen, kappen' ehk 'sisselõiget tegema, sisse taguma, (otsast lühemaks) lõikama' (Lübber 1888: 172).¹ Paneme tähele, et „Köki ja Kokka

¹ Nii *f* kui ka *v* tähistavad alamsaksa tekstides *f*-häälikut, mis eesti keeles on üldiselt asendatud *v* või *hv*-ga. Siiski on vanemast kirjakeelest silma jäänud üksikuid laensõnu, kus selle alamsaksa hääliku eesti vasteks on *p*, näiteks *Sappran* 'sahvran' < kasks *saffarān*, *saff(e)rān*, *Toppel* 'tuhvel' < kasks mitm *pantoffelen* (Göseken 1660: 93, 91).

Ramatus" esineb ka eesti verb *v*-lisena ning Saaremaalt Kihelkonnalt on veel XX sajandil registreeritud *kärv* 'sälk; hammas' (EMS IV: 522). Häälikute *p ~ b* esinemist ootuspärasema *v* asemel võib siinse näite puhul põhjendada alam-saksa sõna *kerven* ülemsaksa vaste *kerben* 'sälke löikama, tükkeid tegema' mõjuga.² Julgen oletada, et sõna on eesti keelde laenatud üleminekuajal, mil nii alam- kui ka ülemsaksa keel olid Eesti- ja Liivimaal paralleelselt käibel ning kahe saksa keelevariandi sõnakujud ja tähendused võisid seguneda – niiis arvatavasti XVII sajandil või isegi XVIII sajandi algul.

tuupi (andma, tegema, saama)

„Eesti keele seletav sõnaraamat” märgib sõnaartiklis *tuupi*, et see esineb üksnes peksmist või peksasaamist tähendavates ühendites *tuupi tegema ~ andma, tuupi saama*. Samas leidub märksõna *tuupima*, millel on eristatud neli tähendust: 1. midagi mehaaniliselt, nüri kordamisega meelde jätma v. seda teha püüdma; õppima; 2. kellelegi midagi õpetama, aina ühte ja sedasama kordama (hrl. koos sõnaga *pähe*); 3. tihedalt kuhugi suruma v. toppima, (täis) kiiluma; 4. tuupi andma, peksma (EKSS 5: 1003). Viimases, neljandas tähenduses esitatud *tuupima*, mis seostub otseselt väljendiga *tuupi andma*, on tänapäeva keeles haruldane ja sõnaraamatus illustreerib seda tarvitusnäide Richard Rohult.

F. J. Wiedemanni sõnaraamatus (1869: 1361; 1893: 1231) on sõnale *tūp* omistatud tähendus 'Stoss, Schub, Schlag' ja sama märksõna all on toodud väljend *tūpi sāma* 'Prügel bekommen'; verb *tūpima* on saanud määratluse 'schieben, stossen, stampfen, puffen, zusammenhämmern, zusammenschlagen, fest einpacken, einkeilen' ja sealsamas leiduvad väljendid *laud-latti t. 'eine Eisenstange stauchen, an den Enden hämmern, um sie dicker zu machen, kiññi t. feststampfen, kokku t. zusammenpacken, taga (takka) t. nachtreiben, wahalet. verkeilen*. Et Wiedemann on märksõnade *tūp* ja *tūpima* alla koondanud nii tõukamist, toppimist kui ka peksmist tähendavad sõnad, siis pole ime, kui sedasama on hiljem korranud etümoloogiasõnaraamatud. Soome etümoloogiasõnaraamat on pidanud kõiki eesti tuupimisi, ükskõik, mida nad ka ei tähendaks, ajalooliselt kokkukuuluvaks ning ühendanud kogu komplekti soome verbiga *tuupata* 'työntää, tönäistä', *tuupia* 'töniä', karjala verbiga *tuupata* 'tukkia; tupsauttaa, töyssäyttää; tupata, tunkea' ja Dmitri Tsvetkovi käsikirjalises vadja sõnaraamatus fikseeritud verbiga *tūppia* 'tuupia, töniä' (SSA 3: 341). Tõukamist, toppimist ja peksmist tähendavad sõnad on kokku viidud ka Julius Mägiste etümoloogiasõnaraamatu mustandkäsikirjas (EEW X: 3390).

Vaatlen siin üksnes peksmisega seotud väljendit *tuupi (andma, tegema, saama)* ja verbi *tuupima* tähenduses 'tuupi andma, peksma' ega avalda arvamust ülejäänu kohta. Mis aga puutub nimetatud väljendisse ja verbi, siis need ei kuulu etümoloogiliselt kokku tõukamist ega toppimist väljendavate verbi-

² Võib küsida, miks ei võiks *kärpima* 'pügama' olla puhtakujuline ülemsaksa laen. Kui lähtuda sõnaraamatutest, siis ei võimalda seda hästi ülemsaksa sõna semantika. Ülemsaksa verbile *kerben* on iseloomulik kitsas sisselõike, sälg, tükke tegemise tähendus ja lõikamise tähendus laiemas mõttes pole kuigi iseloomulik (DWb 11: 560–562). Mõnevõrra mõistatuslikuks jääb A. W. Hupeli sõnaraamatus esitatud verbi *kärpma* ülemsaksa vaste *umkerben*, mida mul pole õnnestunud sõnaraamatuist leida.

dega, asugu need siis eesti, soome, karjala või vadja keeles. Tegemist on õige lihtsakoelise alamsaksa laenuga, mille aluseks on nimisõna *stupe* '1. Säule oder Pfahl, woran ein Verbrecher gebunden wurde, um öffentlich mit Ruten gezüchtigt zu werden; 2. diese Züchtigung' ja verb *stupen* 'stäupen, geisseln' (Lübben 1888: 388). Sõna *stupe* tähendas algselt peksuposti, kus jagati vits-tega ihunuhtlust. Sellest tuleneb verb *stupen* 'ihunuhtlust andma, avalikult vitstega peksma'. Sõna *stupe* sekundaarne tähendus 'vitsakaristus, vitstega peksmine' on nähtavasti verbi *stupen* tähenduse tagasipeegeldus esialgu peksuposti tähendanud nimisõnale.

Grimmi sõnaraamatu järgi oli *stupe* algselt alamsaksa-friisi keeleala sõna ning levis sealt ülemsaksa piirkonda. Ka ülemsaksa *Staupe* tähistas varem peksuposti (DWb 17: 1196). Tänapäeva saksa keeles on selle sõna tähenduseks kinnistunud 'vitsad, vitsakaristus, vitstega peksmine, ihunuhtlus', verb *stäupen* tähendab 'ihunuhtlust andma, (avalikult) vitstega peksma' (Tuksam, Muuk 1939: 927). Saksa sõna peetakse slaavi, täpsemalt polaabi laenuks (vrd polaabi *staupe* 'altar', algselt 'ohvrisammas' < **stup* < **stlpū* 'post, sammas, tulp'; vt Kluge, Seebold 2002: 879; Pfeifer 2003: 1348). See kõik ühtekokku aga ei tähenda midagi muud kui seda, et ajaloolisest vaatenurgast peaks *tuupi* olema sama sõna mis *tulp* 'post, vai' (< vvn *stūlpū*~ *stūlbū*, vrd vn *столп*, *столб*).

Kirjandus

- Beiträge V = Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache. Fünftes Heft. Pernaun, 1816.
- D a u z a t, Albert, D u b o i s, Jean, M i t t e r a n d, Henri 1964. Nouveau dictionnaire étymologique et historique. Quatrième édition revue et corrigée. Paris: Librairie Larousse.
- DWb = Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Bd. 1–16. Leipzig, 1854–1960.
- EEW = Julius Mägiste, Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft, 1982–1983. (II trükk: 2000.)
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 1–6. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- EMS = Eesti murrete sõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1994–.
- F a l k, Hjalmar, T o r p, Alf 1960. Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch. Erster Teil: A–O. 2. Auflage. Oslo–Bergen: Universitetsforlaget.
- G ö s e k e n, Heinrich 1660. Manuctio ad Linguam Oesthonicam. Anführung Zur Öhstnischen Sprache. Reval: Gymnasij Buchdr.
- H e l l q u i s t, Elof 1980. Svensk etymologisk ordbok. Första bandet. A–N. Malmö: Gleerups.
- H u p e l, August Wilhelm 1780. Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte den revalschen und den dörptschen; nebst einem vollständigen Wörterbuch. Riga und Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch.
- H u p e l, August Wilhelm 1818. Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdialekte, den revalschen und dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuche. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn.
- K a l i m a, Jalo 1936. Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 202.) Helsinki.

- Kluge, Friedrich, Seebold, Elmar 2002. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin–New York: Walter de Gruyter.
- Köki ja Kokka Ramat = Köki ja Kokka Ramat, mis Rootsi Kelest Eesti-ma Kele üllespandud on. Tallinn, 1781.
- Lübbe n, August 1888. Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Norden–Leipzig. (Faksiimiletrükk: Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1965.)
- Mägiste, Julius 1977. Zu einigen vermeintlichen baltischen Lehnwörter in den Ostseefinnischen Sprachen. – Studies in Finno-Ugric Linguistics. In Honor of Alo Raun. (Indiana University Uralic and Altaic Series 131.) Bloomington, lk 155–175.
- Pfeifer, Wolfgang 2003. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Piibli Ramat 1739 = Piibli Ramat / se on keik se Jummala Sanna, mis Pühhad Jummala Mehhed / kes pühha Waimo läbbi juhhatud / Wanna Seädusse Ramatusse Ebreä Kele ja Ue Seäduse Ramatusse Kreka Kele essite on ülleskirjotanud / nüüd agga hopis / Jummala armo läbbi, meie Eesti-Ma Kele Essimest korda üllespandud, ja mitme sündsä salmiga ärrassetatud. Tallinn: Jakob Joan Köler.
- Raun, Alo 1982. Eesti keele etümoloogiline teatmik. Rooma–Toronto: Maarjamaa.
- SESS = Soome-eesti suursõnaraamat. Suomi-viro suursanakirja I–II. Tallinn–Helsinki: Eesti Keele Sihtasutus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2003.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.) Helsinki, 2001.
- Tuksam, Gustav, Muuk, Elmar 1939. Saksa-eesti sõnaraamat. Tartu: „Kool”.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1893. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.

Etymological Notes (IX)

Keywords: lexicology, etymology, dialectology, loanwords, Low German loans, Finnish loans

Etymologies are presented for the following Estonian words and expressions:

- 1) *kiini ~ kiili (jooksmä)* '(of animals:) to stampede, to run with the fly', or generally 'to run mad' (?< Low German *kilen* 'to run fast' + a folk-etymological reinterpretation motivated by the word *kiin ~ kiil* 'gadfly'),
- 2) *kutu* coll. 'exhausted' (< Finnish *kuitti* coll. 'exhausted'),
- 3) *kärpima* 'to trim' (< Middle Low German *kerven* 'to cut off'),
- 4) *tuupi (andma)* 'to beat sb.' (< Middle Low German *stupe* 'whipping post', also 'corporal punishment').

Udo Uibo (b. 1956), literary magazine *Looming*, editor; The Institute of the Estonian Language, lexicographer, udo@looming.ee





